

JOZEF KARIKA

Hlubina

ARGO

ARGO

H l u b i n a

JOZEF KARIKA

Hlubina

Přeložil
Jiří Popiolek

ARGO

Czech edition © ARGO, 2023
Copyright © Jozef Karika, 2023
Translation © Jiří Popiolek, 2023
Cover art © Neil Johnston, 2023

ISBN 978-80-257-4274-7 (váz.)
ISBN 978-80-257-4324-9 (e-kniha)

„To se rojí bílé včelky,“ říkala stará babička.

„A mají také svou královnu?“ ptal se hošík, neboť věděl, že skutečné včelky ji mívají.

„Ano, mají,“ pravila babička. „Létá tam, kde se nejhustěji chumelí. Je ze všech vloček největší a nikdy nezůstane tiše ležet na zemi, nýbrž vzlétne zase vzhůru do černého mraku. Za zimních nocí létá ulicemi města a nahlíží do oken a ta potom zamrzají tak podivně krásně, jako by na nich byly květy.“

„Ano, to jsme viděly!“ volaly děti, i věřily tedy, že je to pravda.

„A může Sněhová královna vejít do světnice?“ ptalo se děvčátko.

Hans Christian Andersen: *Sněhová královna*
(přeložil Gustav Pallas)

* * *

ROZKAZ

I.

Zmáhá mě úzkost, hlavní město se mi neopouští lehce. Jedině tady se cítím v bezpečí. Ulice se hemží lidskou masou, a když mě noční mûry vyženou z bytu, nebloudím sám. Anonymita, zdravotnictví, neutuchající hlomoz. Všechno to potřebuju, abych se nerozpadl. Nezbytně, naléhavě, jinak...

Tramvaj se zakývá, zadrncá, spoje zavrzájí. Škubnu sebou, z chmur mě vytrhne zima. Zakusuje se mi do ledvin, zalituju, že jsem se posadil. Vždyť jízda bude krátká, na vlakové nádraží je to z Petržalky kousek, za okny se už míhají ocelové traverzy mostu Rudé armády. Šedé, obalené vrstvou jinovatky. Zhlédnu i hladinu Dunaje – nehybná, zmrtvělá masa, připomíná povrch Měsíce. Břehy lemují pohoří rozlámaných ker, na nichž se blyští paprsky zimního slunce. Řeka zamrzla od Vídně až po Bělehrad. V rádiu tvrdili, že něco takového se nestalo už dlouho, že leden 1963 se zapíše jako výjimečný, Evropu zasáhla stoletá zima. Také tady v Bratislavě klesla teplota k minus dvaceti stupňům. Tam, kam mířím, bude ještě drsnější.

Přiložím si dlaně k ústům a dýchnu si do nich. Zbytečně, mám natažené rukavice, zahřátí se nekoná. Jedna zbytečnost za druhou, nepřemýšlím o tom, mé bytí se skládá z hromady drobných zbytečností.

I teď, když opouštím hnízdo, vytlačuje mě neosobní vůle stojící za rozkazem, vytrhává mě z koloběhu. Stojím vůči ní bezmocný, nesvéprávné kolečko, součástka komunistické společnosti, kterou jsem uvědoměle pomáhal budovat.

Těsněji si přitáhnou kabát k tělu, podívám se na kufr u nohou. Cestuju nalehko. Takhle jsem zvyklý to dělat, můj poslední služební výjezd se uskutečnil před lety. Nevím, proč se náčelník správy Státní bezpečnosti rozhodl vyslat mě uprostřed zimy do

Ružomberku. Podrobnosti případu se dozvím až na místě. Lhostejně si domýšlím, že vzhledem k mému zařazení a specializaci půjde o něco mimořádného, snad až extrémního, jinak by nasadili okresního nebo krajského vyšetřovatele.

Vzhledem k mé specializaci... jak vzletně to nazývám, zní to úředně, stroze, takřka vznešeně. Právě kvůli své odbornosti mám hrůzu z návratu na střední Slovensko, z návratu do hor, vesnic a míst, kde se to všechno odehrálo. Dávno, před lety, která si na mně vybrala svou daň. Nemalou, krutou. Celou dobu jsem doufal, že už tam nikdy nepojedu, že mi pusté, nevlídné prostředí neoživí vzpomínky, které mě rozežírají, které hluk velkoměsta vytlačuje z vědomí.

Tramvaj se znovu zakývá, ztuhlé spoje zapraščí. Projíždíme kolem háje holých, ošlehaných stromů, opodál se z ledového oparu vynoří Hlavní nádraží. Blíží se konečná, čas vystoupit. Vstanu, zkrehlou rukou sevru držadlo kufru, přejdu ke dveřím. Poslušné kolečko bez vlastní vůle, ochotné plnit rozkazy a přispívat k budování lepších zítřků.

II.

Nad krystalickým krajem visí šed', kterou prozařuje studená bílá koule. Poloprázdný, mizerně vytopený vagon se houpe v ohybech kolejnic. Následuje jeden za druhým, s každým kilometrem je jich víc. Vlak před čtvrthodinou opustil Žilinu, noří se do úzkých soutěsek pohorí Malé Fatry. I mě svírá úzkost. Pulzuje, zvedá kluzké, mazlavé, roztodivné hlavy, nadouvá se čím dál víc. Syčí, zpočátku tiše, ale v prvním tunelu zasyčí naplno. Dávno jsem přestal zkoumat, jestli ten šum vzniká v uších, mozku nebo v duši – to poslední jenom obrazně, v dialektickém materialismu vynikám už od ideologického proškolení. Tohoto výkladu světa se držím, vede mě životem, nabízí odpovědi na zásadní otázky. Ani teď s tím nemím přestat, i když skřek úzkosti, její vynalézavost a vychytralost

mi napovídají, že ve mně žije jiné, oddělené vědomí. Samostatná bytost, nepřátelská entita. Studená, tisícíhlavá hydra s dlouhými prsty, jejichž dotek umrtvuje více než letošní zima. Pokaždé mě brzdí, stahuje dolů, do temnoty, dusí pokusy vzlétnout.

Bratislavský ruch její toxické našeptávání přebíjí, jenže dnes... Zmrzlé hory mě drtí, každým kilometrem si připadám opuštěnější, izolovanější od lidí i od samotného života. Špičaté skály, které trčí z bělostných lesů, mě řezou do očí. Příznivý dojem z otevřeného prostoru, na který jsem zvyklý, v těchto údolích vyprchává. Den už od rána barví ponurost, ale tady jako by se smrákalo, i když ještě nebylo ani poledne. Vlak se vleče zatačkami, prohlubuje utrpení. Soutěska ve Strečně, železný most, ruiny středověkého hradu... Není kam utéct, nedá se vyklouznout. Právě tady, v těchto místech, se semlely jedny z nejkrvavějších bojů Povstání. Dávná minulost, více než osmnáct let.

Zapomeň, vypusť to, konečně se osvobod', sugeruju si stejně jako v nejednu rozervanou noc. Vůbec to nepomáhá. Čím naléhavěji se ujišťuju, že všechno je to mrtvá suť, kopec zasutých vzpomínek, tím hlasitěji to ve mně bzučí, tím výše se zvedají roztodivné hlavy.

Povstání se udrželo několik měsíců, akorát že ve mně pořád ještě burácí. Kdysi, chvíli po válce, jsem doufal, že chrabrou konfrontací se těch muk zbavím, že pokud neuhnu pohledem, vydrápu se z bažiny. Moje odbojářská minulost i vhodný kádrový profil mi otvíraly dveře. Vstoupil jsem do Sboru národní bezpečnosti, pod který spadá Veřejná bezpečnost – převážně uniformovaná složka; a stejně tak Státní bezpečnost, tedy tajná služba. Vybral jsem si tu druhou, lépe sedí k mé povaze. Po přeškolení v odborné škole ve Svatém Janu pod Skalou jsem začal působit v její dvanácté správě, tedy v centrále kontrarozvědky pro Slovensko. Zpočátku sledovačky, z operativce jsem se vypracoval na kapelníka, který řídí akce. Bystrina se řítí vpřed, vyšetřování, výsledky, lidové soudy, procesy. Horlivé plnění rozkazů při usvědčování lidských bestíí. Nejednou i fabrikace důkazů a vynucování

přiznání u těch, kteří byli skutkově nevinní, jenom nepřátelští vůči komunistické straně. Věřil jsem v lepší, spravedlivější společnost, a proto jsem na šibenici dostal nejméně dvacet lidí. Nejvíc jsem nenáviděl bývalé partyzány, kteří zradili, kteří se prohřešili vůči tomu, za co jsme v horách bojovali. Někteří zemřeli během výslechů, jiní se zhoupili, další putovali do věznic na Pankráci, v Ilavě nebo Leopoldově, do sovětských gulagů, do uranových dolů v Jáchymově nebo v Horním Slavkově. Záplava nešťastníků, vinných i nevinných. Nikdo je už neroztřídí, žádný nadpřirozený soudce neexistuje. Plamen rozdmýhávaný hrůzou i ideály, u zrádných partyzánských sviní i čistou nenávistí, mě vynesl vysoko. Skončil jsem ve čtrnácté správě, která se zaměřuje na speciální úkoly. Patřilo mezi ně i vyšetřování těch největších zvěrstev, která se napáchala během Povstání a německé okupace.

Kremnička, Kaliště, Klák a tak dál...

Nakloním se k oknu, čelo přiložím ke sklu posetému mrazivými květy. Chci ten prokletý název vypálit zimou, dostat ho z mozku. Bezúspěšně, vynoří se v plném jasu.

Ostrý Grůň.

Tisíc hlav se najednou zvedne a rozječí. Ruce mi vyletí k uším, aby je umlčely, i když vím, že marně. Obrazy, zvuky, pachy, pocity... Všechno to ožije, důrazně a naplno. Uplynulý čas intenzitu neoslabil, Julkův řev mě poškrábe jako brusný smírek.

Zakymácím se, přemůže mě panika. Srdce se mi rozbuší, pohledem přeskakuju po vagonu. Utéct, jenom utéct, nic jiného mě nezajímá. Rázem se měním v lapené zvíře hnané slepým instinktem. Moc nechybí a vyskočil bych ze sedadla, bezhlavě se rozběhl, a unikl třeba i tak, že bych se vrhl do závějí u trati.

Pryč, pryč, pryč!

Napnu vůli, impulz utlumím jen stěží. Spoutám ho, ale jenom vratce a nejistě. Zkušenost mě naučila, že ho stačí na minutu ovládnout, a vzápětí poleví. Vyprchá stejně náhle, jako mě popadl, napjaté tělo se uvolní, srdce uklidní. Zbude jen otupělost a krůpěje potu.

Vydržet.

Roztřeseně vytáhnu kapesník a otřu si tvář. Pozornost soustředím na přerývané dýchání. Nijak mi to nepomáhá, ale uklidňuje mě dojem, že ovládám aspoň něco.

Moje specializace, napadne mě. Moje slavná specializace.

Prýč! Uteč, zmiz odtud, zmiz odkudkoli!

Prohrabávání se v tom nejhorším, co lidský potenciál dokáže napáchat. Rozhrnování pádných svědectví o zlé přirozenosti člověka, o jeho vrozené, beznadějně zvrácenosti. Vrtání se v důkazech o prázdném, lhostejném vesmíru bez Boha. Po celé ty roky, což je pro mě věčnost, zírám do jádra toho, co nikdo jiný nechce, nesnese spatřit.

III.

Vystoupím na příměstské zastávce Ružomberok-Rybárpole a zatoužím naskočit zase do vlaku. Ukrutně mrzne, bratislavská zima byla proti tomu idyla. Místní vzduch mě dráždí v hrdle, páchne ledem i něčím jiným, nakyslým. Zřejmě spadem z komína, který se tyčí nad blízkou továrnou, zabodává se do popelavého smogu a ztrácí se v něm.

Nikdo na mě nečeká, peron připomíná dokořán rozevřený chřtán. Prázdný a hladový. Překvapilo by mě, kdyby tomu bylo jinak. Na místním oddělení Veřejné bezpečnosti se mám hlásit zítra, dnes mám naplánovaný jenom příjezd. Ubytování mi zajistili ve čtvrti Malé Tatry, u vysloužilého věbáka nebo esenbáka, jak příslušníkům Veřejné bezpečnosti říkáme my z StB. Nic nezvyklého, často využíváme příbytky důvěrníků nebo i tajných spolupracovníků. Hlavně tehdy, když je záměrem pracovat nenápadně, konspiračně, bez přitahování pozornosti. Podle ubytování dokážu odhadnout, kde budu působit. Běžně mě umísťují co nejbliž k lokalitě, které se živý případ týká. Možná mě sem vyslali kvůli průmyslové špionáži nebo sabotáži v Bavlnářských

závodech Vladimíra Iljiče Lenina. V sousedství továrny na úpatí hory Čebrať se nacházejí i Malé Tatry. Trasu k nim jsem si nastudoval v mapě, vyhnu se bloudění mrazem.

Sejdu ze zledovatělého nástupiště a kolem nádraží zamířím k Čebrať. Podobně jako továrenský komín i vrch se utápí v zastřené zimní mlze. Nahoru vede silnice lemovaná starými pokrivenými kaštany. Naštěstí ji posypali solí, jinak bych se po jejím kluzkém, kalně lesklém povrchu nevydrápal.

Přidám do kroku. Terén se ostře zvedá, každou chvíli se zadýchávám. Zapochybuju, že tudy vyjede auto bez sněhových řetězů. Vratkou chůzí projdu kolem zašlé budovy. Tabulka osazená u vchodu oznamuje, že se jedná o školní družinu. O kus výš stojí i dětská školka, stejná architektonická staroba.

Následuje ostrá zatačka, za ní sejdu ze silnice na chodník přes smrkový les. Pokud je můj odhad správný, objevím za ním obytnou kolonii, kam směřuju. Zmrzlé stromy tiše praskají, větve se kývají, ve vzduchu voní jehličí. Pod nohama vrže sníh, napadal mi i do bot. Kufr těžkne, výstup mi dává zabrat. Potím se a třesu. Dlouhý kabát se hodí k procházkám po promenádě, ne k takovýmto výpravám. Tušil jsem, co můžu na Liptově čekat, ale i tak jsem nástrahy tohoto kraje podcenil. Nic naplat, stoletá zima.

Nakonec se proderu pichlavým lesíkem. Přivítá mě rozlehlé prostranství, kolonie přede mnou se rozevře, i když jen v siluetách a náznacích. Dusí ji ještě hutnější opar než u nádraží. Hranaté bytovky z něj vystupují přízračně, snově, jaksi nezřetelně. Ulice pusté, leží na nich tíživé, umrtvující ticho. Zasněžený les pohlcuje ruch, jako by o něco níže nevedly koleje a nestála tam továrna. Izolace, tíživá masa Čebrať.

Ráno, před několika hodinami, jsem projížděl bratislavským centrem, a už stojím o stovky kilometrů dál, uvízlý v cizotě. Nestací, že mě od světa oddělují horské masivy, v jejichž sevření leží Ružomberok. Dokonce i ve městě bloudím snad nejosamělejší čtvrtí. Nikoho tady neznám, ani pořádně nevím, kde vlastně jsem. Mrazivé království pod mlčící, nevlídnou horou.

IV.

Rozpačitě se rozhlížím, váhám. Mám se ohlásit v bytovce číslo devatenáct, mapa ale není dostatečně detailní. Okolo prázdné, nemám se koho zeptat. Nezbývá mi nic jiného než se pustit do hledání – i přes třeskutou zimu a promočené boty.

Chodník mě dovede na kluzkou silnici. Opět se rozhlédnu a vykročím k zatáčce. Malé Tatry tvoří tři řady bytovek, asi dvacet dvoupatrových staveb. Ty řady stojí na terasách, jedna nad druhou, zasazené do úbočí. Kolem nich se zvedají louky, vzadu prosvítají zahrady s ošlehanými jabloněmi a rybízovými keřiky. V létě přívětivá čtvrť, položená vysoko, orientovaná na jih, chráněná horou. Klid, blízkost lesa. Teď... Připadám si jako v říši Sněhové královny z Andersenovy pohádky. Můj oblíbený příběh, matka nám ho často četla a my...

Setřesu sentiment, který se kolem mě začíná ovíjet. Útěky do vzpomínek na dětství patří k trikům, jimiž mysl bojuje s úzkostí. Čím silněji mě osahává lepkavými prsty, tím naléhavěji se uchyluju do minulosti. Nebyla ideální, ani zdaleka, ale panuje v ní bezpečí, protože jsem ji přežil.

I když je krátce po poledni, na čtvrť se snáší přítí. V Ružomberku se stmívá brzy, zimní slunce stěží vystoupá nad hory, a hned vzápětí za ně zase klesá. Šero prohlubuje i inverze, stlačuje výpary průmyslových komínů, kotlinu vyplňuje kalnou, lenivě se převálující mlhou. Také ze střech malotatranských domů trčí komíny, z nichž stoupají kroutící se proužky kouře. Vzduch je prosycený mastným zápachem, nutí mě ke kašli. Zrychlím, tabulka na bytovce nese číslo deset. Blížím se k cíli, nebo se od něj vzdaluju?

Dojdu k zatáčce, silnice se vine do kopce, na horní ulici. Košili pod svetrem mám propocenou, v botách mi čvachtá, čím dál víc se třesu. Nahlodávají mě obavy, že onemocním, jejich naléhavost se stupňuje. Nejistota, nervozita, úzkost... Srdce se mi rozbuší, vnímám úderý mimo rytmus. Tachykardie, zrychlený tep, k tomu arytmie, moji staří známí.